

Een opvallende constructie van het Griekse lidwoord Ook interessant voor wie geen Grieks leest

door dr. A. Dirkzwager

Inleiding

Het Grieks kent lidwoorden. Dit is gemakkelijk.

Op veel plaatsen behoef je je niet af te vragen, zoals bij vertaling uit het Latijn of uit de meeste Slavische talen, of je 'een' of 'de/het' moet vertalen. De equivalenten van *de* en *het* heeft het Grieks, *een* kent het niet. Maar als *een* bedoeld is, ontbreekt het lidwoord gewoon en dat is ook duidelijk.

Natuurlijk zijn er uitzonderingen - taal is geen wiskunde, gelukkig.

Na voorzetsels zet het Grieks vaak geen lidwoord, waar wij het zouden plaatsen.

Maar In "Hij is de bakker" is *hij* het onderwerp en *is de bakker* gezegde.

Is heet het werkwoordelijk deel en *de bakker* het naamwoordelijk deel van het gezegde.

Het naamwoordelijk deel heet ook wel predikaatsnomen.

In het naamwoordelijk deel van het gezegde heeft het Grieks normaal geen lidwoord.

Wanneer we in het Grieks lezen 'hij is bakker', kunnen wij dus drie mogelijkheden kiezen bij het vertalen: 'hij is bakker', 'hij is een bakker' en 'hij is de bakker'.

Johannes 1: 1

Het gevolg is dat we, in tegenstelling tot wat we vaak lezen, in Johannes 1:1 het beroemde discussiepunt met de getuigen van Jehovah niet op grammaticale gronden kunnen beslissen. We lezen in het Grieks

καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος
(kai Theos èn ho Logos).

Theos is predikaatsnomen. Er staat geen lidwoord bij. Wij kunnen dit strikt grammaticaal genomen dus vertalen met *en het Woord was een god* en *en het Woord was (de) God*. Wij kiezen voor de tweede vertaling, omdat de rest van het bijbels getuigenis zegt, dat Jezus God is.

1 Timotheüs 6: 10

Een tekst waarin bovenstaande feiten ook een rol spelen is 1 Timotheüs 6: 10.
We lezen in het Grieks

ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία
(riza gar pantoon toon kakoon estin hè filarguria).

Grammaticaal gezien zijn twee vertalingen mogelijk, *de geldzucht is de wortel van alle kwaad* en *de geldzucht is een wortel van alle kwaad*.

De geraadpleegde Nederlandse vertalingen kiezen ongeveer gelijkmatig voor 'de' en 'een'.

Inhoudelijk gezien zal de vertaling met *een* de voorkeur verdienen. Geldzucht **kan** inderdaad aan de basis liggen van alle zonden, maar speelt niet altijd een rol.

Andere nuance

Nu bestaan er ook teksten, waar in het naamwoordelijk deel van het gezegde in het Grieks wél een lidwoord voorkomt. We hebben dan te doen met een speciale nuance, die helaas in de Nederlandse vertalingen van de Bijbel weinig aandacht krijgt. Kühner en Gerth (1) omschrijven het gebruik zo: *Wo aber auf Bekanntes oder Erwähntes gewiesen wird, muß natürlich der Artikel stehen*. Dat betekent dat we een predikaatsnomen met lidwoord in het Nederlands kunnen weergeven met *de bekende ... of de ... waarover we het zojuist hadden of de enige of de echte* e.d. Een variant op *de bekende ...* in het Nieuwe Testament is natuurlijk *de voorspelde ... of de geprofeteerde*

Johannes 3: 10

In Johannes 3: 10 zegt Jezus tegen Nicodemus:

σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις;
(Su ei **ho** didaskalos tou Israëel kai tauta ou ginooskeis?)
Gij zijt de leraar van Israël en dit begrijpt gij niet?

Hierin is *ho didaskalos tou Israëel* het praedicaatsnomen. Het erin aanwezige lidwoord geeft het de nuance *de bekende leraar van Israël*. De Groot Nieuws Bijbel ziet dit: *een van de grootste geleerden*, evenals de vertaling van Brouwer in een noot. We zouden de in het Grieks aanwezige nuance kunnen vertalen door nadruk te geven aan 'de': *Gij zijt dé leraar van Israël en dit begrijpt gij niet?*

Johannes 7: 40-41

Uit de menigte zeiden sommigen die die woorden gehoord hadden: "Hij is echt de profeet ". Anderen zeiden: "Hij is de Gezalfde".
Weer anderen zeiden: "De Gezalfde komt toch niet uit Galilea?"

In dit gedeelte staat tweemaal een predikaatsnomen met een lidwoord. Het gaat hier om

° οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης·

(houtos estin alèthoos **ho** profètès),

Hij is echt de profeet

° οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός

(houtos estin **ho** Christos),

Hij is de Gezalfde

De nuance is hier *Deze is de profeet die in het Oude Testament aangekondigd is en Deze is de beloofde Gezalfde (of Messias of Christus)*. Denk daarbij voor de profeet aan Deuteronomium 18:18

Een profeet zal Ik voor hen verwekken uit het midden van hun broeders, zoals gij zijt. Ik zal mijn woorden in zijn mond leggen, en hij zal alles tot hen zeggen, wat Ik hem gebied.

en voor de Gezalfde aan Psalm 2: 2.

De koningen van de aarde scharen zich in slagorde
en de machthebbers spannen samen
tegen Jahweh en zijn Gezalfde

Nu kunnen zulke breed omschreven vertalingen als *de profeet die in het Oude Testament aangekondigd is* wel in een parafraserende vertaling gebruikt worden. Voor een 'gewone' vertaling zijn ze minder passend. Waarschijnlijk is *de Christus* op zich al voldoende om te verwijzen naar het feit, dat de Christus (= de Messias) verwacht werd. De weergave 'dé profeet' komt echter m.i. iets te vlak over. Ik stel dus voor: zeiden: *"Hij is echt de beloofde profeet"*. Anderen zeiden: *'Hij is de Christus'*.

Een andere mogelijkheid leveren Het Boek en de New American Standard Bible, die profeet met een hoofdletter afdrukken. Dit heeft het nadeel, dat de nuance bij het voorlezen niet opgevangen wordt en dat de lezer kan menen, dat de hoofdletter gebruikt is in verband met het gebruik van hoofdletters voor goddelijke personen.

Johannes 8: 12

Jezus sprak opnieuw tot hen: "Ik ben het licht van de wereld. Wie Mij volgt, zal beslist niet in het donker wandelen, maar hij zal het levenslicht hebben"

ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου·
(egoo eimi **to** foos tou kosmou)
Ik ben het licht van de wereld

Licht van de wereld omschrijft zeer kort wat we terugvinden in Jesaja 49: 6

*Hij zegt dan: Het is te gering, dat gij Mij tot een knecht zoudt zijn
om de stammen van Jakob weer op te richten
en de bewaarden van Israël terug te brengen.
Ik stel u tot een **licht** van de volken,
opdat mijn redding reikt tot het einde van de **aarde**.*

De naam Jezus betekent *Jahweh redt* en zijn naam klinkt door in het Hebreeuwse woord voor redding. In *redding* kun je hier dus de naam Jezus "meehoren".

Door deze tekst uit Jesaja op zichzelf toe te passen maakt Jezus een zeer vergaande mededeling. Jesaja 49 behoort tot de bekende reeks van profetieën over de Knecht van Jahweh. Jezus identificeert zich duidelijk met de Persoon van die profetieën.

Johannes 10: 7

Ik ben de deur
ἐγώ εἰμι ἡ θύρα
(Ego eimi **hè** thura).

Het lidwoord is aanwezig in het predikaatsnomen. Die situatie houdt in, dat bedoeld wordt *Ik ben **de** deur* in de betekenis *Ik ben de **bekende** deur*, wat in de Bijbel doorgaans betekent *Ik ben de **geprofeteerde** deur*.

Waar vinden we het oudtestamentische voorbeeld? In Psalm 118: 20 (2).

Dit is de poort van Jahweh!
Rechtvaardigen gaan erdoor!
Ik loof U, want Gij hebt mij gehoord.
En Gij werd voor mij tot redding.

Opnieuw kunnen we in *redding* de naam Jezus "meehoren".

Het in Psalm 118 gebruikte woord שַׁעַר (sja'ar) betekent zowel poort als (grote) deur. Jezus gebruikte zijn uitspraak binnen een vergelijking met een schaapskooi. Zoiets heeft grote poorten of deuren. Daar kun je zowel poort als deur gebruiken, zowel in het Hebreeuws als in het Grieks.

Jezus zegt dus: Ik ben de in Psalm 118 genoemde deur.

Tenslotte is het een goddelijke persoon ("Gij") die Jezus werd. *Gij werd voor mij tot redding* heeft dus een zeer geladen betekenis. Het nadert *Gij werd voor mij tot Jezus*.

Johannes 10: 11

Ik ben de goede herder.

ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός

(egoo eirni **ho** poimèn **ho** kalos).

Ook hier staat het lidwoord in het predikaatsnomen. Ook hier hebben we dus een verwijzing naar een bekend begrip en wel de in Ezechiël 34 en 37 aangekondigde goede herder. Vertalingen met noten of verwijzingen leggen doorgaans dit verband. Om de nuance die in het Grieks in de tekst aanwezig is, in vertaling weer te geven volstaat: Ik ben de beloofde goede herder.

Johannes 14: 6

Jezus zei tegen hem: Ik ben de weg en de waarheid en het leven. Niemand komt tot de Vader behalve door Mij.

ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ.

Het Grieks heeft de lidwoorden in het predikaatsnomen, drie keer, namelijk bij *weg*, *waarheid* en *leven*. Twee van de drie begrippen staan zo genoemd in Psalm 86:

Leer mij, Jahweh, uw **weg**, opdat ik in uw **waarheid** wandel.

Verenig mijn hart om uw naam te vrezen.

Ik zal U loven, Heer, mijn God, met mijn hele hart

en uw naam eren voor altijd,

want uw liefde is groot jegens mij,

want Gij hebt mijn ziel gered uit het zeer diepe dodenrijk.

Psalm 86: 11-13

Het derde begrip, het leven, ligt opgesloten in de gedachte van het ontsnappen aan de dood dat in de laatste aangehaalde regel genoemd wordt.

Johannes 15: 5

Ik ben de wijnstok, gij zijt de ranken. Wie in Mij blijft, gelijk Ik in hem die draagt veel vrucht, want zonder Mij kunt gij niets doen.

ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα. ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολύν, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.

Hier ligt de zaak wat minder duidelijk. Er zijn natuurlijk oudtestamentische voorbeelden:

Ik wil hun oogst inzamelen, luidt het woord van Jahweh.

Er zijn geen druiven aan de wijnstok
en geen vijgen aan de vijgenboom.

Ja, het loof verwelkt
en wat Ik hun had gegeven, dat ontgaat hun.

Jeremia 8: 13

Beklimt zijn wijnbergen en richt verwoesting aan,
maar rekent niet voorgoed af.

Verwijdert zijn ranken,
want zij behoren Jahweh niet toe.

Jeremia 5: 10

Hier gebruikt Jezus oudtestamentische teksten en varieert ze om iets duidelijk te maken. **De** wijnstok is Israël niet, maar Hijzelf. De vrucht die bij Jeremia niet opgeleverd wordt, komt er pas door verbonden te blijven met Jezus. "In Mij blijven", welke uitdrukking vaker gebruikt wordt in deze passage bij Johannes, betekent voortdurend "met Mij verbonden blijven". Van de ranken wordt immers ook gezegd, dat ze "in" de wijnstok blijven.

Judas: 12

Dezen zijn de schandvlekken bij uw liefdemalen, ...
Οὗτοί εἰσιν οἱ ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες,
(Houtoi eisin **hoi** en tais agapais humoon spilades).

Het lidwoord is aanwezig in het predikaatsnomen, maar in een belangrijk aantal handschriften ook weer niet. Het is hier niet de plaats om de juiste lezing af te wegen. Mét het lidwoord is er dus sprake van een verwijzing naar een bekende term. De Judasbrief is geschreven aan een gemeente met dwaalleraars. In zulke omstandigheden krijgen vaak de oprechte christenen, die hun gemeente zuiver willen houden, scheldwoorden naar het hoofd geslingerd: ze lijken liefdeloos en dus een schandvlek voor de eenheid. Judas keert zulke verwijten om en zegt: 'Dézen zijn de schandvlekken bij uw liefdemalen. Het aanbrengen van de nadruk op dézen volstaat om de nuance weer te geven. In vertalingen als *deze lieden zijn een schandvlek* (Anne de Vries) en *these men are those who* (NASB) kan het ontbreken van een klemtoonteken toch nog aanleiding geven tot het leggen van een verkeerde nadruk.

Judas: 19

Zij zijn het, die scheuringen maken

Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀποδιорίζοντες
(Houtoi eisin **hoi** apodihorizontes).

Hier ligt de zaak op dezelfde manier als bij het vorige geval. De Korte Verklaring ziet dat goed. De Studiebijbel van In de Ruimte ook, maar daar is de exegetische kolom van de Judasbrief een redactionele bewerking van door mij ingediend materiaal. In onze tekst volstaat het ook nadruk te leggen op *zij*: Zij zijn het die scheuringen maken.

Openbaring 1: 17-18

Ik ben de eerste en de laatste en de levende¹. Ik was dood en zie, Ik ben levend voor altijd en eeuwig. Ik heb de sleutels van de dood en van het dodenrijk.

ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος καὶ ὁ ζῶν, καὶ ἐγενόμην νεκρός, καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, καὶ ἔχω τὰς κλεῖς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ Ἄδου.

Zowel eerste als laatste als Levende (de eerste keer) hebben het lidwoord bij zich. Voor eerste en laatste bestaan voorbeelden:

Zo zegt Jahweh, de Koning
en Verlosser van Israel, Jahweh van de legermachten:
Ik ben de eerste en Ik ben de laatste
en buiten Mij is er geen God.
En wie is als Ik? Laat hij het uitroepen
en verkondigen en het Mij voorleggen
omdat Ik toch het overoude volk in het aanzijn riep.
en wat er in de toekomst gebeuren zal, mogen zij verkondigen.
Weest niet verschrikt en vreest niet.
Heb Ik het u niet van oudsher doen horen en verkondigd?
Gij zijt mijn getuigen: is er een God buiten Mij?
Er is geen andere Rots. Ik ken er geen.

Jesaja 44: 6-8

Hoor naar Mij, Jakob,
Israel, mijn geroepene.
Ik ben dezelfde, **Ik ben de eerste,**
ook ben Ik de laatste;
Ook heeft mijn hand het fundament van de aarde gelegd
en mijn rechterhand heeft de hemelen uitgebreid.
Roep Ik hen,
zij staan daar tezamen.

Jesaja 48: 12

Het is duidelijk, dat Jezus in de passage uit de Openbaring spreekt. Hij past dus oudtestamentische teksten die God betreffen, op zichzelf toe, wat Hij tijdens zijn prediking op aarde ook al deed (3).
Alleen waarnaar verwijst de Levende? Want ook daarbij staat het lidwoord, het derde in de rij!. Dat lidwoord ontbreekt, wanneer *levend* voor de tweede keer wordt gebruikt in *Ik was dood en zie, Ik ben levend voor altijd en eeuwig*. In het Oude Testament wordt God zeer vaak de levende God genoemd. De Levende heet Hij bij Daniël

Maar na verloop van de gestelde tijd sloeg ik, Nebukadnessar, mijn ogen op naar

de hemel, en mijn verstand keerde in mij terug. Toen prees ik de Allerhoogste en roemde en verheerlijkte ik de eeuwig Levende, omdat zijn heerschappij een eeuwige heerschappij is en zijn koningschap van geslacht tot geslacht.

Daniël 4: 34

Als het de bedoeling is om naar deze tekst te verwijzen, presenteert Jezus zich opnieuw als God die alle macht heeft.

Misschien moeten we hier ook aandacht vragen voor de vraag van de engel bij het lege graf "Waarom zoekt gij de Levende bij de doden?". Verwijst Levende hier ook naar de teksten uit het Oude Testament die God levend of de Levende noemen?

Waarschijnlijk is hiermee geen volledige lijst van dergelijke gevallen in het Nieuwe Testament gegeven. Het doel van dit korte artikel is het signaleren van een verwaarloosd grammaticaal verschijnsel.

1 R. Kühner, B. Gerth, *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*, II Satzlehre, I. Band. Hannover, Leipzig, 1898 (= Darmstadt 1966), p.591 e.v.

2 Bij het plaatsen van dit artikel (september 2020) werk ik aan een artikel over Zacharia 14 en Psalm 118. Het kan zijn, dat dat te vinden is, als u dit artikel later leest.

3 Zie hoofdstuk 4 van mijn artikel

https://www.academia.edu/34528160/OT_in_NT_Een_hermeneutisch_exegetische_studie_over_aanhalingen_uit_en_toespelingen_op_het_Oude_Testament_in_het_Nieuwe_Testament